

ZÂTÜATLÂH SERİYYESİ

fürî, *er-Rahîku'l-mahtûm*, Cidde 1985, s. 435; Köksal, *İslâm Tarihi* (Medine), IX, 44, 51; Yâsin Süveyd, *Me'ârikü'l-Hâlid b. el-Velid*, Beyrut 1989, s. 167-168; Mustafa Fayda, *Allah'ın Kılıcı Halid Bin Velid*, İstanbul 1992, s. 147-148; M. Muhsin el-Fakih, *el-Mevsû'atü'l-kübâra fi gazavâti'n-nebiyyi'l-a'zam*, Beyrut 1417/1996, IV, 255-257; Muhammed b. Muhammed Ebû Şehbe, *es-Sîretü'n-nebeviyye fi çav'i'l-Kur'ân ve's-sünne*, Dimaşk 1999, II, 426; Serdar Özdemir, *Hz. Peygamber'in Seriyeleri*, İstanbul 2001, s. 174-175; Elşad Mahmudov, *Sebeup ve Sonuçları Açısından Hz. Peygamber'in Savaşları*, İstanbul 2010, s. 422; Casim Avci, "Kudâa (Benî Kudâa)", *DİA*, XXVI, 308.

ELŞAD MAHMUDOV

ZÂTÜLHİMME

(ذات الهمة)

Emevî-Abbâsî dönemi
İslâm devletinin genel durumunu
tarihî unsurlarla ortaya koyan
Arap halk hikâyesinin kahramanı
(bk. SİRETÜ'İ-EMİRE ZÂTİLHİMME).

ZÂTÜRRIKÂ' GAZVESİ

(غزوة ذات الرقاع)

Hz. Peygamber'in
Gatafân kabilesinin bazı kollarına
karşı düzenlediği gazve
(5/626).

Zâtürrikâ' ismi ve gazvenin bu isimle anılmasıyla ilgili farklı görüşler ileri sürülmüştür. Buna göre bölgede üzerinde yama gibi kırmızı, siyah ve beyaz kısımlar olan bir dağın yer aldığı, arazisinin yamalı gibi siyahlı beyazlı görüldüğü, burada Zâtürrikâ' adlı bir ağaç bulunduğu, bu gazve sırasında sancaklara yamalar konulduğu veya askerlerin çölde yürümekten yarılan ayaklarına bez parçaları sardıkları için gazveye bu ad verilmiştir (Vâkıdî, I, 395; İbn Hişâm, III, 162; İbn Sa'd, II, 61).

Necid bölgesinden Medine'ye gelen bir tüccar, Gatafânlılar'dan Enmâr, Muhârib ve Sa'lebeoğulları'nın Medine'ye saldırmak için Nahl yakınında Sa'd ve Şukra arasındaki Zâtürrikâ'ın çevresinde toplandığını bildirdi. Bu haber üzerine Resûl-i Ekrem düşmanın bulunduğu yere kadar gidip onlara bir baskın yapmaya karar verdi. 400 (700 veya 800) kişiden oluşan bir kuvvetle 10 Muharrem 5 (11 Haziran 626) tarihinde Medine'den ayrıldı. Zâtürrikâ' Gazvesi'nin, Benî Nadir Gazvesi'nden sonra hicretin 4. yılının Rebîülvehh veya Cemâziyevlevvel ayında (Eylül veya Ekim 625) yahut Hayber Gazvesin'den (7/628) sonra meydana geldiği de nakledilmektedir (İbn Hişâm, III, 162-163; Şâmî, V, 276-277). Hz.

Peygamber etrafa gözcüler yollayarak çevrede olup bitenlerle ilgili haber alıyordu. Olay yerine yaklaştıklarında bir gece yarısı etrafı kontrol eden birlikler çevrede hiç kimseye rastlamadıklarını, fakat yeni ayak izleri gördüklerini Resûl-i Ekrem'e bildirdiler. Nihayet Resûl-i Ekrem olay mahalline vardı; ancak taraflar arasında herhangi bir çarpışma gerçekleşmedi. Zira bir İslâm birliğinin yurtlarına kadar geldiğini öğrenen müşrikler müslümanlarla karşı karşıya gelmekten çekinmiş, olay yerinden hızla uzaklaşıp etrafa dağılmış, hatta bazıları ailelerini ve mallarını ortada bırakıp dağların tepelerine tırmanmıştır. Bunların bıraktığı siğir, koyun ve develer müslümanlar tarafından ganimet olarak ele geçirildi. Tepelere tırmanan düşmanlarla müslümanlar arasında fazla mesafe yoktu, her iki taraf birbirinden çekiniyor ve birbirini gözetliyordu. Müslümanlar bir saldırıdan çekindikleri için Hz. Peygamber onlara korku namazı (salâtü'l-havf) kıldırdı. Bu namazın ilk defa bu sefer sırasında kılındığı da rivayet edilir. Kaynaklarda burada kılınan namaz ve konuyla ilgili âyetler hakkında ayrıntılı bilgi verilmektedir. Neticde çatışmaya girmeden olay yerinden ayrılan müslümanlar on beş gün süren bu sefer sonunda Medine'ye döndüler. Zâtürrikâ' Gazvesi, müslümanların hazırlanmış bir düşman mevziine taarruz taktiğini nasıl uyguladıklarını da göstermektedir. Hz. Peygamber genelde düşman hakkında elde edilen istihbarata ve mevcut kuvvetlere göre hareket eder, olaylara zamanında ve hemen müdahalede bulunur, düşmana Medine üzerine gelme fırsatı vermeden saldırıyı yerinde engellerdi.

Zâtürrikâ' Gazvesi dönüşü Hz. Peygamber kılıcı bir ağaca asıp dinlendiği sırada Gavres b. Hâris adlı bir müşrik ağaçtan kılıcı alıp Hz. Peygamber'i öldürmeye teşebbüs etmiş, Resûl-i Ekrem'e, "Şimdi seni benim elimden kim kurtaracak!" demiş, Resûl-i Ekrem, "Allah!" deyince kılıcı elinden düşmüş ve teşebbüsü başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Buna rağmen Hz. Peygamber onu cezalandırmamıştır. Gazvede bunun gibi olağanüstü olaylar yaşandığından gazve Gazvetü'l-eâcib (ilginç olaylar gazvesi) şeklinde de anılır (Şâmî, V, 269; Halebî, II, 573-574).

BİBLİYOGRAFYA :

Buhârî, "Meğâzi", 31; Vâkıdî, *el-Meğâzi*, I, 395-397; İbn Hişâm, *es-Sîre*, III, 162-163, 166; İbn Sa'd, *eş-Tabakât*, II, 61-62; Belâzürî, *Ensâb*, I, 340-341, 443; Taberî, *Târîh* (Ebû'l-Fazl), II, 555-557; Makrîzî, *İmtâ'u'l-esmâf* (nşr. M. Abdülhamid en-Nümeysî), Beyrut 1420/1999, I, 555; VIII, 363; Ahmed b. Muhammed el-Kastallânî, *el-Mevâhî-*

bü'l-ledünniyye (nşr. Sâlih Ahmed eş-Şâmî), Beyrut 1412/1991, I, 436; Şâmî, *Sübülü'l-hüdâ*, V, 268, 269, 276-277; Nüreddin el-Halebî, *İnsânü'l-üyyün*, Beyrut, ts. (Dârü'l-ma'rife), II, 570-575; Köksal, *İslâm Tarihi* (Medine), IV, 344; Elşad Mahmudov, *Sebepleri ve Sonuçları Açısından Hz. Peygamber'in Savaşları*, İstanbul 2010, s. 270-271; Hüseyin Algül, "Gatafân (Benî Gatafân)", *DİA*, XIII, 400; İbrahim Sarıçam, "Muhârib (Benî Muhârib)", a.e., XXXI, 3; Mehmet Erdem, "Salâtü'l-havf", a.e., XXXVI, 22; Mustafa Sabri Küçükkaçı, "Sa'lebe (Benî Sa'lebe)", a.e., XXXVI, 27.

ELŞAD MAHMUDOV

ZÂTÜSSAVÂRİ

(ذات الصواري)

Müslüman Araplar'la
Bizanslılar arasında yapılan
ve müslümanların
galibiyetiyle sonuçlanan
ilk deniz savaşı
(31/652 veya 34/655).

Gemi direklerinin çokluğundan dolayı "Zâtü's-savârî" (savârî: direkler) adını alan savaş Arapça kaynaklarda Zü's-savârî, Gazvetü's-savârî olarak da kaydedilir. Hz. Osman döneminde Suriye Valisi Muâviye b. Ebû Süfyân ve Mısır Valisi Abdullah b. Sa'd b. Ebû Serh sahil şehirlerini ve ele geçirilen toprakları korumak, Bizanslılar'ın Akdeniz'deki gücünü kırmak amacıyla deniz seferlerine çıkmak için güçlü bir donanma inşa ettiler. 28 (649) yılında Kıbrıs'a başarılı bir sefer düzenlendi. Müslümanların Doğu Akdeniz'deki Bizans üslerine karşı yaptığı seferler ve Akdeniz'in doğu sahillerinde giderek güçlenmesi Bizans İmparatorluğu'nu endişelendiriyordu. Zâtü's-savârî muharebesinin hemen öncesinde Muâviye'nin İstanbul üzerine sefere hazırlanmakta olduğunu gören Trabluşşamlı hristiyan iki kardeş kendilerine katılanlarla beraber şehirde birçok kişiyi öldürüp buradaki filoyu yaktıktan sonra Bizans'a sığınmıştı (Theophanes, s. 45; Süryani Mikhail, II, 445; Ebû'l-Ferec, s. 181). Bu süreçte Bizanslılar, Doğu Akdeniz'de müslüman Araplar'ın eline geçen yerleri tekrar kazanmak ve bölgede yeniden üstünlük kurmak amacıyla büyük hazırlıklara giriştiler (Christides, XIII/2 [1985], s. 1334). Muâviye güçlü bir filo oluşturmak için Mısır Valisi Abdullah b. Sa'd b. Ebû Serh ile iş birliği yaptı. Kısa zamanda İskenderiye tersanesinde çok sayıda savaş gemisi inşa eden Abdullah b. Sa'd, 200 gemiden meydana gelen Suriye ve Mısır filoları ile Akkâ'dan kuzeybatı yönünde açıldı. Donanmanın ikinci kumandanı Muâviye'nin temsilcisi Büsr b. Ebû Ertât idi. Müslü-